

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ПОЗА НЕЮ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітній рівень: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр з соціології

Автор:

Шелестюк Кирило Олегович
студент 4 курсу

Науковий керівник:

Шелухін Володимир Анатолійович,
кандидат соціологічних наук

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Протокол № від «_» червня 2023 р.

Зав. кафедри _____ Мазурик О.В.

підпис

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	6
1.1. Поняття та значення соціального включення	6
1.2. Можливості здобуття практичного досвіду та стажування	8
1.3. Особливості соціального включення студентської молоді в Україні.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПОЗА УКРАЇНОЮ.....	14
2.1. Проблеми та виклики соціального включення студентської молоді в Україні	14
2.2. Волонтерство як спосіб соціального включення студенства.....	16
2.3. Міжнародний контекст соціального включення студентської молоді	17
Висновки до розділу 2.....	19
РОЗДІЛ 3. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТІВ.....	21
3.1. Теоретичні підходи до дослідження соціального включення студентської молоді	21
3.2. Дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів	22
Висновки до розділу 3.....	25
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТОК	32

ВСТУП

Актуальність теми. Соціальне включення студентської молоді в Україні та поза нею є актуальною та нагальною проблемою сучасного суспільства. Ця тема викликає все більше і більше зацікавлення та обговорення, оскільки має прямий вплив на майбутнє країни та розвиток молодого покоління.

По-перше, соціальне включення студентської молоді в Україні є важливим аспектом для розвитку суспільства. Забезпечення рівних можливостей та доступу до якісної освіти для всіх студентів, незалежно від їхнього походження чи соціального статусу, стимулює розвиток потенціалу кожної молодої людини. Це сприяє підвищенню рівня освіченості, розвитку професійних навичок та відкриває нові можливості для самореалізації. Коли студенти мають рівні умови та можливості для освіти, вони стають активними учасниками суспільного життя, сприяють інноваціям, розвитку економіки та підвищенню загального рівня життя. По-друге, соціальне включення студентської молоді поза Україною також має велике значення. Міжнародна мобільність, обмін студентами та співпраця з іншими країнами допомагають збагачувати культурний досвід, поглиблювати знання та розуміння різних культур. Вільний доступ до освіти за кордоном розширює можливості студентів у глобальному контексті та сприяє розвитку міжнародних зв'язків. Знання та навички, отримані студентами поза Україною, можуть бути використані для розвитку країни у багатьох сферах, зокрема наукових досліджень, економіки та технологій. Кар'єрні перспективи студентів значно розширюються, адже вони набувають міжнародного досвіду та знайомляться з різними підходами та інноваціями, що сприяє їхньому професійному росту та конкурентоспроможності на ринку праці.

Крім того, в контексті сучасних викликів, таких як глобальна пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення, роль соціального включення студентської молоді поза Україною стає ще більш актуальною. Забезпечення можливостей для віртуальної мобільності та дистанційного навчання допомагає студентам не втрачати зв'язок з міжнародним освітнім середовищем та

розширює їхні можливості навчання та співпраці з колегами з інших країн. Такі ініціативи сприяють збереженню міжнародного діалогу та розвитку глобального співтовариства.

Існує багато дослідників, які вивчають соціальне включення, наприклад Р. Левітас, яка звертала увагу на нерівність позицій, по відношенню до ринку праці, в свою чергу вона виділила три дискурси соціального включення, такі як: бідність (дискурс перерозподілу), поведінковий та ціннісно-моральний дискурс та дискурс соціальної інтеграції [Levitas, 2005]. Також дане поняття вивчала С. Бабенко, яка розглядає соціальну включеність як механізм, який дозволяє виділяти різні групи з різними можливостями, надаючи доступ до ресурсів і поліпшуючи шанси на успіх у житті [Бабенко, 2007]. З переліку дослідників даного соціологічного явища варто також виділити С. Оксамитну і В. Хмелько. Попри те, що поняття соціальне включення відносно нове, воно є достатньо важливим та популярним, проте досі потребує детального вивчення та окреслення рамок, адже це особливо актуально в нинішній ситуації та в країні, в якій триває війна.

Метою даної роботи є: отримання глибокого розуміння процесу соціального включення та визначення факторів, які впливають на це поняття

Для досягнення поставленої мети, слід виконати наступні **завдання:**

1. Дослідити теоретичні аспекти соціального включення студентської молоді в Україні
2. Окреслити проблеми та виклики соціального включення студентської молоді в Україні.
3. Визначити які програми програми обміну відкриті для соціальної включеності студентів.
4. Дослідити фактори що впливають на соціальне включення студентів.

Об'єктом дослідження є українські та зарубіжні контексти, де вони здійснюють свою активність та взаємодію з суспільством.

Предметом дослідження є соціальне включення студентської молоді.

РОЗДІЛ 1: СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття та значення соціального включення

Поняття соціального включення є достатньо новим терміном, який має багатогранну інтерпретацію, вперше дане поняття з'явилося приблизно у 1990-х роках в зарубіжній літературі в кореляції з конструктами: міграція, бідність, якість життя та безробіття. Соціальне включення – це поняття, що відображає важливу складову сучасного суспільства. Воно стосується не лише економічної стабільності, але й визнання та поваги до прав та потреб кожної особи, безперешкодного доступу до основних суспільних ресурсів і можливостей. Соціальне включення має на меті забезпечити рівність усіх громадян перед законом та гарантувати їм шанси на розвиток і самореалізацію у суспільстві. Існує багато дослідників, які займалися вивченням поняття та значення соціального включення. Зокрема П'єр Бурдьє, який був французьким соціологом, який розробив концепцію "соціального капіталу" для вивчення соціального включення [Bourdieu, 1986]. Він вважав, що соціальний капітал, який включає відносини, мережі та норми, є важливим фактором для соціальної мобільності та включення. Роберт Патнем - американський політолог, який також вивчав соціальний капітал та його вплив на соціальне включення. Він розглядає соціальний капітал як ключовий ресурс для розвитку демократії, економічного зростання та соціальної стабільності [Putnam, 2007]. Патнем зосереджується на важливості громадської участі та міжособистісних відносин для підтримки соціального включення. Також варто згадати про Амартія Сен - індійський економіст та філософ, який розробив концепцію "здібностей" для вивчення соціального включення [Sen, 1999]. Він вважає, що соціальне включення залежить від можливості людей реалізувати свої потенційні здібності та досягати своїх цілей. А. Сен розглядає рівень освіти, здоров'я та економічні можливості як ключові фактори соціального включення.

Опрацювавши літературу, я можу сказати, що основна ідея соціального включення полягає в тому, що кожна людина повинна мати можливість брати участь у різних сферах суспільного життя: освіті, праці, культурі, політиці тощо. Відсутність таких можливостей може призвести до соціального відчуження, нерівності та дискримінації. Соціальне включення сприяє формуванню відкритого, толерантного та рівноправного суспільства. Значення соціального включення необхідно розглядати на кількох рівнях. По-перше, воно має важливе значення для самої особистості. Коли людина почувається включеною до суспільства, вона має можливість розкрити свій потенціал, визначити свої цілі та мрії і здійснити їх. Відчуття власної гідності та самовизначення є основою для психологічного і емоційного благополуччя кожної особи [Будз, Гоян, 2020]. По-друге, соціальне включення має велике значення для суспільства в цілому. Коли всі громадяни мають однакові можливості та права, суспільство стає більш стабільним, гармонійним і справедливим. Соціально включене суспільство сприяє підтримці соціальної миротворчості, зменшенню конфліктів і насильства. Коли всі громадяни мають доступ до освіти, медичних послуг, працевлаштування та житла, зростає загальний рівень життя, покращується економічний розвиток та підвищується продуктивність суспільства.

Особливу важливу роль соціальне включення має під час війни, особливо для українських біженців, які змушені покинути свої домівки через конфлікт та мігрувати до інших країн, які в свою чергу мали та досі мають місію максимально м'якої соціалізації, інтеграції та включення тимчасових жителів з України. Це важливо в обидві сторони, тобто як і для України, так і для країни бенефіціара, з точки зору: гуманітарної відповідальності, адже країни мають моральний обов'язок допомагати біженцям, які втратили житло та всі свої збереження внаслідок бойових дій або ракетних обстрілів зі сторони росії, економічний розвиток, біженці можуть зробити значний внесок у економіку приймаючої країни, якщо їм надаються можливості для працевлаштування та освіти. Соціальне включення допомагає біженцям розвивати свої навички та

знання, яке вони можуть застосовувати при поверненні в Україну також з точки зору зміцнення міжнародної співпраці тому, що успішне соціальне включення біженців може покращити міжнародні відносини та співпрацю між країнами.

Крім того, соціальне включення сприяє розвитку різноманітності та культурного плюралізму. Коли кожна людина має можливість вільно виражати свою ідентичність та культурні цінності, суспільство збагачується різноманітністю переконань, думок і поглядів. Це стимулює творчість, інновації та взаєморозуміння між різними групами людей. Соціальне включення також має значення для забезпечення сталого розвитку. Врахування потреб і прав всіх громадян допомагає зберігати природні ресурси та екологічну рівновагу. Створення соціально справедливих умов розвитку забезпечує більш ефективне використання ресурсів та підтримку екологічно стійких практик.

1.2. Можливості здобуття практичного досвіду та стажування

Сучасна вища освіта ставить перед студентами багато завдань, серед яких важливе місце займає практичний досвід та стажування. Ці можливості не тільки розширюють кругозір та професійні навички студентів, але й сприяють їх соціальному включенню.

Перш за все, практичний досвід та стажування надають студентам можливість практично застосовувати отримані знання. Під час навчання у вищій школі студенти засвоюють теоретичну базу, але лише через практичну роботу вони зможуть закріпити ці знання та побачити, як вони застосовуються на практиці. Стажування допомагає студентам розвинути навички роботи в реальних умовах і підтвердити свою компетентність у певній сфері. Це дає їм впевненість у своїх здібностях та підвищує їх шанси на успішну кар'єру після закінчення навчання. Практичний досвід та стажування сприяють розширенню соціальних контактів студентів. Під час стажування вони мають можливість спілкуватися з фахівцями у своїй галузі, побачити, як відбувається професійна комунікація, і засвоїти важливі навички спілкування. Відкритість до нових знайомств та співпраці

допомагає студентам збагачувати свою мережу професійних контактів. Це може відкрити нові можливості для майбутньої кар'єри та допомогти у встановленні зв'язків у професійному середовищі. Знайомства, зроблені під час стажування, можуть стати цінними джерелами рекомендацій та можуть відкрити двері до робочих місць або можливостей для подальшого розвитку. Крім того, практичний досвід і стажування допомагають студентам побачити широкий спектр професійних можливостей, що відкриті для них. Вони можуть випробувати різні ролі та галузі, що дозволяє їм зрозуміти, в якій сфері вони відчувають себе найкомфортніше та в якій можуть реалізувати свій потенціал. Це важливо для студентів, оскільки допомагає їм зробити осмислений вибір стосовно своєї майбутньої кар'єри. Крім особистих користей, практичний досвід та стажування також мають велике значення для суспільства загалом. Вони сприяють взаємодії між навчальними закладами та підприємствами, що сприяє обміну знаннями та інноваціями. Впровадження студентами отриманих знань у реальні проекти та завдання може приносити практичну користь бізнесу та громаді, допомагаючи зробити крок у напрямку економічного розвитку та соціального прогресу.

Стажування можуть бути знайдені в різних галузях та сферах діяльності, включаючи бізнес, освіту, науку, мистецтво, державне управління та громадський сектор. Це можуть бути короткострокові або довгострокові програми, які надають студентам можливість працювати в різних організаціях, від малих підприємств до міжнародних корпорацій та державних установ

Стажування мають ряд переваг для студентів та молодих фахівців, таких як:

- Розвиток професійних навичок та знань, які можуть бути важливими для успішної кар'єри.
- Встановлення мережі контактів та знайомств, які можуть допомогти у майбутньому знайти роботу або отримати рекомендації.

- Отримання практичного досвіду роботи в реальному робочому середовищі, що допомагає зрозуміти, які вимоги та виклики пов'язані з конкретною професією.
- Відкриття нових можливостей для кар'єрного розвитку та особистісного зростання.

Різноманітність можливостей стажувань та грантових програм дозволяє студентам знайти найбільш підходящі для них можливості та отримати цінний досвід, який допоможе їм у майбутньому здобути успіх на ринку праці.

1.3. Особливості соціального включення студентської молоді в Україні

Соціальне включення студентства в Україні є актуальною та значущою проблемою, яка вимагає наукового дослідження та аналізу. З розвитком суспільства і зростанням ролі вищої освіти у формуванні молодішої генерації, соціальне включення студентів стає необхідним фактором для забезпечення їх активної участі в суспільному житті та професійному розвитку. Однією з особливостей соціального включення студентства є різноманітність студентської спільноти. Університетські кампуси стають місцем зустрічі студентів з різних соціальних груп і забезпечують можливості для взаєморозуміння, обміну досвідом та культурними цінностями [Лукашевич, 1998]. Розмаїття студентської спільноти сприяє взаємному вивченню і підтримці міжнаціонального та міжкультурного діалогу. Другою особливістю соціального включення студентства є активна участь студентів у студентському самоврядуванні та організаціях. Студентське самоврядування є важливим елементом демократичного управління в університетах. Студенти мають можливість приймати рішення, що стосуються їхнього навчання та студентського життя, а також представляти свої інтереси перед вищими органами управління. Студентські організації в Україні діють як платформа для

організації студентського життя, проведення культурних, наукових та спортивних заходів, а також захисту прав та інтересів студентів. Вони створюють умови для розвитку лідерських навичок, творчого потенціалу та соціальної взаємодії серед студентів. В Київському національному університеті імені Тараса Шевченка є ряд платформ для самоврядування студентів, перш за все це бути членом профспілок, студпарламенту факультету, а також безпосередньо приймати участь в культурних заходах, створення івентів а також благодійних вистав чи зборів. Наступною особливістю соціального включення студентства є забезпечення доступності вищої освіти для всіх шарів населення. В Україні проводяться реформи, спрямовані на підвищення якості та доступності освіти. Встановлення прозорих та справедливих процедур вступу, надання соціальних стипендій та фінансової підтримки студентам з низькими доходами, розробка програм підтримки студентів з особливими потребами - це лише деякі заходи, спрямовані на забезпечення доступності вищої освіти для всіх бажаючих. Четвертою особливістю соціального включення студентства є залучення студентів до розвитку наукових досліджень та інновацій. ВНЗ сприяють активному залученню студентів до наукової діяльності, створенню умов для проведення досліджень та реалізації інноваційних проектів. Це сприяє формуванню високо кваліфікованих фахівців та розвитку наукового потенціалу країни.

Програми менторства, деякі університети в Україні запровадили програми менторства, де старші студенти надають підтримку та поради молодшим колегам. Це сприяє адаптації нових студентів, допомагає їм знайти в університетському середовищі та розвиватися як активні члени студентської спільноти. Волонтерські проекти, багато студентів беруть участь у волонтерських програмах та проектах, які спрямовані на допомогу малозабезпеченим групам населення, дітям з особливими потребами, літнім людям тощо. Це дозволяє студентам не тільки внести позитивний внесок у суспільство, але й розвивати свої соціальні навички та спілкуватися з різними групами людей. Також студенти беруть активну участь в допомозі людям, котрі

постраждали внаслідок повномасштабної війни. Деякі університети в Україні спільно зі студентськими організаціями запускають проекти соціальної відповідальності. Це можуть бути проекти з екології, збирання та розподілу допомоги потребуючим, ініціативи з просвіти та боротьби зі соціальними проблемами. Студенти беруть активну участь у розробці та впровадженні цих проектів, що дозволяє їм впливати на покращення соціального становища в своєму місті чи регіоні.

Висновки до розділу 1

Відповідно до поставлених завдань – в першому розділі було розглянуто ключові підтеми, пов'язані з соціальним включенням студентської молоді в Україні, поняттям та значенням соціального включення, а також можливостями здобуття практичного досвіду та стажування. Соціальне включення студентської молоді в Україні є актуальною проблемою, яка вимагає уваги та зусиль з боку держави, освітніх закладів та громадськості. Важливо розуміти, що соціальне включення студентів сприяє розвитку їхніх професійних та особистісних якостей, а також підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Поняття соціального включення передбачає процес активної участі особи в соціальному, економічному та культурному житті суспільства. Соціальне включення має велике значення для студентської молоді, оскільки сприяє розвитку їхніх соціальних навичок, адаптації до ринку праці та формуванню активної громадської позиції. Можливості здобуття практичного досвіду та стажування для студентів є важливим аспектом їхнього соціального включення. Практичний досвід та стажування допомагають студентам розвивати професійні навички, забезпечують зв'язок теоретичних знань з практикою та сприяють успішному входженню на ринок праці.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що соціальне включення студентської молоді в Україні є важливим фактором розвитку

суспільства та підготовки кваліфікованих фахівців. Для досягнення ефективного соціального включення студентів необхідно забезпечити доступ до якісної освіти, практичного досвіду та стажування, а також створити сприятливі умови для розвитку їхніх соціальних навичок та активної громадської позиції.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПОЗА УКРАЇНОЮ

2.1. Проблеми та виклики соціального включення студентської молоді в Україні

Особливості соціального включення студентської молоді в Україні мають велике значення для розвитку суспільства і забезпечення рівних можливостей для всіх молодих людей. Незважаючи на певні досягнення, існують виклики і проблеми, які необхідно вирішувати для досягнення повного соціального включення студентів. Дану тематику щодо соціального включення розглядала О. Оксамитна, дослідниця виділяла три головні проблематики, котрі заважають інклюзії в суспільстві. Перше за все, соціологиня наголошує про матеріальне становище, а саме те, що люди з низьким доходом мають менший рівень інклюзії, це можна пояснити тим, що люди з бідних сімей або ті, хто не має освіти, можуть стикатися зі стереотипами та дискримінацією, які відокремлюють їх від решти суспільства, другою проблематикою – відсутність/низький рівень освіти, це можна обґрунтувати тим, що відсутність освіти та матеріальних ресурсів може призвести до низької самооцінки, що ускладнює взаємодію з іншими людьми та активну участь у соціальному житті, а також для людей з бідних сімей або без освіти може бути важко знайти ролеві моделі, які б допомогли їм розуміти, як досягти успіху в житті та включитися в соціальні процеси. Останньою причиною низького соціального включення громадян О. Оксамитна виділяє низькі соціальні зв'язки.

Щодо головних проблем включення в суспільство студентів, знову ж таки варто відмітити доступ до вищої освіти. Хоча в Україні існують багато вишів і коледжів, не всі студенти мають рівні можливості отримати якісну освіту через фінансові обмеження або географічну віддаленість від освітніх закладів або через певні вади зі здоров'ям. Деякі студенти з малозабезпечених сімей часто змушені відмовитися від отримання вищої освіти через високі витрати на навчання та проживання в іншому місті. Для забезпечення соціального

включення необхідно створити програми фінансової підтримки та розширити можливості дистанційного навчання, щоб усунути ці обмеження.

Дискримінація та стереотипи також є серйозною перешкодою для соціального включення студентів. Деякі групи студентів, такі як інваліди, етнічні меншини або представники ЛГБТ спільноти, можуть стикатися зі стереотипами, упередженнями та нерівністю в доступі до освіти. Важливо впроваджувати антидискримінаційні політики в освітніх закладах, забезпечувати доступність навчання для всіх студентів та підтримувати безпечне та толерантне середовище. Крім того, брак практичного досвіду може бути істотною перешкодою для соціального включення студентів в Україні. Багато освітніх програм фокусуються на теоретичних аспектах навчання, але недостатньо надають можливостей для практичного застосування отриманих знань. Це може призвести до того, що студенти, які не мають доступу до практики, знаходяться в не вигідному положенні при пошуку роботи після закінчення навчання. Багато роботодавців надають перевагу кандидатам з практичним досвідом, оскільки це свідчить про їхню готовність та вміння працювати в реальних умовах. Таким чином, студенти без практичного досвіду можуть втратити можливості для працевлаштування та кар'єрного зростання.

Також необхідно розвивати програми практичного навчання та підтримувати студентські організації та проекти, які надають можливості для студентів здобувати практичний досвід у своїй обраній сфері. Крім того, важливо забезпечити студентам доступ до інформації та консультування з різних аспектів студентського життя. Це можуть бути інформаційні ресурси щодо стипендій, грантів, можливостей мобільності, студентських організацій та заходів. Для підтримки студентського соціального включення необхідно також сприяти розвитку студентських культурних та спортивних заходів, стимулювати участь у них та надавати необхідну інфраструктуру та ресурси для їх проведення. Це сприятиме формуванню студентської спільноти та позитивної атмосфери на кампусах.

2.2. Волонтерство як спосіб соціального включення студентства

Волонтерство відіграє важливу роль у сучасному українському суспільстві, особливо з огляду на війну, який триває і досі. Молодь, яка бере участь у волонтерських проектах, отримує можливість розвиватися, набувати нових навичок та взаємодіяти з різними групами населення. Волонтерство сприяє соціальному включенню молоді, допомагаючи їм стати активними громадянами та відповідальними членами суспільства. Під час війни в Україні волонтерство набуло особливого значення. Молоді люди долучилися до допомоги воїнам на фронті, забезпечуючи їх необхідними ресурсами та медичною допомогою. Це сприяло зміцненню національної свідомості та патріотизму серед молоді, а також допомогло їм зрозуміти важливість спільної праці та взаємодопомоги у вирішенні складних проблем. Згідно з різними дослідженнями, від початку війни волонтерством займалась або була причетна до цього, майже кожна друга молода людина. Волонтерський рух в Україні радикально розширився, став більш масовим, мотивованим та організованим. Про це свідчать результати дослідження «Молодіжне волонтерство в Україні», проведеного в рамках програми USAID «Мрій та дій», метою якого було зрозуміти його мотиваційно-сміслові аспекти [Козачук, 2016]. Студенти почали створювати волонтерські рухи, робити збори на бойову техніку, машини, зброю, засоби першої медичної допомоги, їздити в міста/села, які були повністю або частково зруйнованими під час ескалації росією України, для подальшої відбудови. Студенти волонтерили не тільки в межах України, але й за кордоном, збираючи та передаючи гуманітарну допомогу, привертаючи увагу до проблеми війни та роблячи донати.

Варто зазначити, що волонтерство також сприяє розвитку міжкультурного діалогу та співпраці. Участь у волонтерських проектах дозволяє молоді зустрічатися з представниками різних національностей та культур, сприяючи толерантності та взаєморозумінню. Це особливо важливо для поліетнічних громад, де волонтерство може стати мостом між різними культурами та сприяти їхньому зближенню. Окрім того, волонтерство

допомагає молоді розвивати навички лідерства та комунікації, які є важливими для їхнього майбутнього професійного та особистого розвитку. Участь у волонтерських проектах стимулює молодих людей до саморозвитку, вчить їх працювати в команді та відповідально ставитися до своїх обов'язків [Козачук, 2016]. Волонтерство в країні, де триває війна, відіграє важливу роль у підтримці місцевого населення, армії та інфраструктури, що критично необхідно для держави, а також надає додаткову інклюзію не тільки студентів, але й громадян в цілому.

2.3. Міжнародний контекст соціального включення студентської молоді

Соціальне включення студентської молоді є ключовим питанням у сучасному світі. В умовах глобалізації та зростання міжнародної співпраці стає все важливіше забезпечувати рівні можливості для студентів з усього світу. Розвиток соціального включення студентської молоді на міжнародному рівні базується на спільних зусиллях держав, міжнародних організацій та вищих навчальних закладів. Соціальне включення передбачає, що всі студенти мають рівні можливості отримати якісну освіту, розвиватися та брати активну участь у суспільстві. Пропоную розглянути декілька прикладів соціального включення студентства за кордоном:

- Інклюзивні освітні програми, деякі країни впроваджують інклюзивні освітні програми, спрямовані на інтеграцію студентів з особливими потребами [Софій, 2006].
- Програми міжнародного обміну студентів сприяють соціальному включенню шляхом стимулювання культурного розмаїття та взаєморозуміння. Програми обміну та міжнародна мобільність студентів надають можливість студентам навчатися або проводити стажування в інших країнах протягом певного періоду. Це дозволяє студентам випробувати нові методи навчання, отримати доступ до розширеного курсового контенту та дослідницьких можливостей. Програми обміну

також сприяють культурному обміну, зміцнюють взаєморозуміння та толерантність між студентами з різних країн.

- Деякі країни впроваджують менторські програми, де більш досвідчені студенти надають підтримку та поради новим студентам. Наприклад, Австралійська організація «Big Brothers Big Sisters of Australia», створила онлайн-платформу «Наш простір» (OurSpace), яка дає змогу здійснювати менторство в реальному часі. Платформа створена для підтримки дітей та молоді, які через географічну віддаленість, хронічну хворобу чи інвалідність не можуть безпосередньо зв'язатися з наставником. В Україні такі програми також займають своє місце, особливо в університетах де для першого курсу надаються куратори, як відіграють роль менторів та надають поради, додаткову інформацію про університет та допомагають пройти стадію включення та маргіналізації поступово, вони надають свою підтримку протягом чотирьох років навчання, що допомагає першокурсникам скоріше асимілюватись в новому місці та новому оточенні.

Варто згадати про соціально-культурні заходи. Велика увага приділяється організації різноманітних соціально-культурних заходів для студентів з різних культур та соціальних груп. Наприклад, у США проводяться різноманітні культурні фестивалі та тематичні події, які дозволяють студентам відчувати свою приналежність до різних культурних спільнот і виявити свої таланти та інтереси. Наприклад, "Фестиваль культур" в університеті штату Каліфорнія в Лос-Анджелесі є щорічним подією, де студенти представляють свої культурні традиції через музику, танці, страви та різноманітні вистави. Ці заходи сприяють розумінню та поваги до різних культур і сприяють соціальному включенню студентської спільноти.

Узагальнюючи, міжнародний контекст соціального включення студентської молоді включає такі аспекти, як програми стипендій та фінансова підтримка, інклюзивні освітні програми, міжкультурний обмін, менторські програми та соціально-культурні заходи. Ці приклади показують, що в різних

країнах світу існує свідомість про необхідність забезпечення рівних можливостей для всіх студентів та активного сприяння їх соціальному включенню. Шляхи досягнення соціального включення варіюються в різних країнах в залежності від контексту та особливостей, проте спільним є розуміння важливості створення справедливого та інклюзивного навчального середовища для всіх студентів. Це є ключовим фактором у будівництві мирного, толерантного та багатокультурного суспільства.

Висновки до розділу 2

Відповідно до поставлених завдань - у другому розділі було розглянуто аналіз проблем та викликів соціального включення студентської молоді в Україні, який дозволив виявити декілька ключових аспектів. По-перше, недостатні можливості для здобуття практичного досвіду та стажувань у вітчизняних компаніях обмежують розвиток професійних навичок студентів. По-друге, низький рівень фінансової підтримки студентів з боку держави сприяє зростанню соціальної нерівності та відчуттю відчуження від суспільства. По-третє, недостатня інформаційна підтримка та просування можливостей для міжнародного співробітництва та обміну досвідом ускладнює процес соціального включення студентів.

Волонтерство виявилось ефективним способом соціального включення студентської молоді. Участь у волонтерських проектах допомагає студентам розвивати навички комунікації, критичного мислення, та вирішення проблем, які є важливими для успішної кар'єри та активної громадської позиції. Міжнародний контекст соціального включення студентської молоді відкриває нові можливості для розвитку особистості та професійних навичок студентів. Участь у міжнародних програмах обміну, стажуваннях та наукових конференціях дозволяє студентам з України отримати цінний досвід, знайомитися з кращими світовими практиками та розширювати свої професійні горизонти. Однак, для успішного включення української студентської молоді в

міжнародний контекст необхідно забезпечити доступ до якісної інформації про можливості навчання та стажувань за кордоном, а також підвищити рівень фінансової підтримки студентів з боку держави та приватного сектору.

Загалом, соціальне включення студентської молоді в Україні та поза її межами є актуальною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та залучення різних стейкхолдерів. Враховуючи виклики та можливості, що виникають у процесі соціального включення студентів, необхідно розробити стратегії та програми, спрямовані на підтримку студентів у різних сферах їхньої діяльності, зокрема у волонтерстві та міжнародному співробітництві.

РОЗДІЛ 3. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СОЦІАЛЬНЕ ВКЛЮЧЕННЯ СТУДЕНТІВ

3.1. Теоретичні підходи до дослідження соціального включення студентської молоді

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком науки, техніки, інформаційних технологій та глобалізацією. У цих умовах особливого значення набуває питання соціального включення молоді, зокрема студентської, яка є активною та перспективною частиною суспільства. Дослідження соціального включення студентської молоді може базуватися на різних теоретичних підходах. Соціально-екологічний підхід базується на теорії Бронфенбреннера, яка розглядає розвиток особистості в контексті різних систем оточення. Згідно з цим підходом, соціальне включення студентів залежить від взаємодії між мікросистемами (сім'я, друзі, освітній заклад), мезосистемами (взаємодія між мікросистемами), екзосистемами (соціальні структури, які впливають на особистість, але без прямої участі, такі як політика, економіка) та макросистемами (культурні цінності, ідеології) [Bronfenbrenner, 1979].

Соціально-економічний підхід розглядає соціальне включення студентів у контексті їхнього економічного становища та можливостей доступу до ресурсів. Бурдье розробив теорію соціального капіталу, яка включає в себе різні види ресурсів, доступних для особистості через її соціальні мережі. Згідно з цим підходом, соціальне включення студентів залежить від їхнього соціального капіталу та можливостей для мобільності в соціальній структурі [Kucherova, 2018].

Також, можна виокремити соціально-політичний підхід, який в свою чергу акцентує увагу на ролі держави та інших політичних акторів у формуванні умов для соціального включення студентів. Маршалл розробив теорію громадянства, яка включає в себе три види прав: громадянські, політичні

та соціальні. Згідно з цим підходом, соціальне включення студентів залежить від їхнього статусу громадянина та доступу до різних видів прав

Теоретичні підходи до дослідження соціального включення студентської молоді дозволяють глибше зрозуміти цей процес та виявити фактори, які сприяють або перешкоджають його реалізації. Важливо вибрати підхід, який найкраще відповідає дослідницьким запитанням та цілям. Результати даних досліджень можуть бути використані, для того щоб розробляти стратегії та програми, спрямовані на підтримку соціального включення студентської молоді та забезпечення їх успішної адаптації в суспільстві.

3.2. Дослідження факторів що впливають на соціальне включення студентів

Соціальне включення студентів є важливим аспектом розвитку, оскільки воно сприяє формуванню особистості, набуттю навичок спілкування та адаптації до різних соціальних середовищ. Вплив різних факторів на соціальне включення студентів може бути позитивним або негативним, залежно від обставин. Сімейне середовище являється одним з вагомих факторів, що впливають на соціальне включення студентів. Виховання в сім'ї, стиль спілкування батьків, їхні цінності та підтримка відіграють велику роль у формуванні соціальних навичок та ставлення до оточуючих. Батьки, які підтримують своїх дітей, стимулюють їхнє соціальне включення, навчають адекватно реагувати на різні ситуації та взаємодіяти з різними людьми [Шевченко, 2019].

Освітній заклад також має значний вплив на соціальне включення студентів. Викладачі, методи навчання, атмосфера в групі та поза нею – все це впливає на розвиток соціальних навичок студентів. Важливо, щоб освітній заклад створював сприятливі умови для розвитку соціальних навичок, забезпечував можливість для спілкування та взаємодії між студентами, а також підтримував різноманітність інтересів та потреб. Група однолітків є важливим

фактором соціального включення студентів, оскільки вона впливає на формування соціальних навичок, ставлення до себе та інших людей. Студенти, які мають позитивні стосунки з однолітками, легше адаптуються до нових соціальних середовищ, відчують підтримку та розуміння [Шашенко, 2004]. З іншого боку, конфлікти та негативні стосунки з однолітками можуть призвести до відчуття відчуження та низької самооцінки.

Соціокультурні фактори, такі як національність, релігія, соціальний статус та гендер, також можуть впливати на соціальне включення студентів. Студенти, які належать до меншостей або мають відмінні від більшості цінності, можуть відчувати труднощі у спілкуванні та адаптації до середовища. Важливо, щоб освітні заклади та сім'ї підтримували різноманітність та сприяли розвитку толерантності та взаємоповаги. Соціальне включення студентів залежить від ряду факторів, які можуть мати позитивний або негативний вплив на їхнє життя. Для покращення соціального включення студентів необхідно створювати сприятливі умови в сім'ї, освітньому закладі та серед однолітків, а також розвивати індивідуальні особливості та враховувати соціокультурні фактори.

Актуальність даного дослідження, полягає в тому, що сучасний світ переживає значні зміни в соціальній, культурній та освітній сферах, які безпосередньо пов'язані з війною. Ці зміни вимагають адаптації молоді до нових умов життя та роботи, а також розвитку навичок спілкування та взаємодії з різними соціальними групами. Враховуючи важливість соціального включення для успішної адаптації та розвитку особистості, науковці та практики все більше звертають увагу на цю проблему. Дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів, допоможе краще зрозуміти, які аспекти сімейного, освітнього та соціального середовища сприяють або перешкоджають розвитку соціальних навичок та адаптації молоді.

Науковці, такі як Бронфенбреннер та Левітас, вже вказували на важливість різних рівнів взаємодії та впливу середовища на розвиток

особистості. Однак, потребується більше досліджень, щоб виявити конкретні фактори, які впливають на соціальне включення студентів, та їх взаємозв'язок. Такі дослідження допоможуть виявити можливі проблеми та відпрацювати рекомендації для освітніх закладів, сімей та соціальних служб щодо підтримки соціального включення студентів.

Отже, дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів, є актуальним та важливим для розуміння сучасних тенденцій у розвитку особистості та адаптації молоді до змінюваних умов життя. Вивчення цієї проблеми сприятиме розробці ефективних підходів до підтримки соціального включення студентів та покращення їхнього благополуччя.

Мета дослідження включає в себе визначення та дослідження факторів, які впливають на соціальне включення студентів, з метою розробки рекомендацій для підтримки студентів у процесі їхнього соціального включення.

Предметом дослідження є фактори, що впливають на соціальне включення студентів.

Об'єктом дослідження є студенти факультету соціології, які навчаються в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка

Для досягнення поставленої мети, потрібно виконати ряд **наступних завдань**:

- 1) Окреслити як первинна соціалізація впливає на соціальне включення студентів
- 2) Дослідити як вторинна соціалізація впливає на інклюзію (включеність) студентів
- 3) Охарактеризувати фактор освіти/навчання, як один із факторів, що впливають на соціальне включення
- 4) Проаналізувати як впливає фактор економічного та матеріального становища на соціальну включеність студентства

5) Дослідити як політичне ставновище впливає на соціальну включеність студентів.

Обґрунтування методу дослідження: для дослідження факторів, які впливають на соціальну включеність студентів я обрав метод анкетування, адже по-перше, анкетування дозволяє зібрати дані від великої кількості респондентів за короткий час. Це особливо важливо для дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів, оскільки студентська спільнота може бути досить великою та різноманітною. Збір даних від широкого кола студентів допомагає забезпечити репрезентативність результатів та врахувати різні досвіди та перспективи.

Анкетування є відносно недорогим методом дослідження, що робить його доступним для більшості. За допомогою онлайн-анкет або анкет на папері можна зібрати дані без значних витрат на обладнання або персонал. Анкети можуть бути анонімними, що сприяє отриманню більш чесних та відкритих відповідей від респондентів. Студенти можуть відчувати незручність при обговоренні своїх відносин з однокурсниками або викладачами, особливо якщо вони відчують відчуження або дискримінацію. Анонімність анкет допомагає знизити страх перед можливими негативними наслідками та спонукає студентів бути більш відкритими щодо своїх досвідів.

Враховуючи вищезазначені переваги, я вважаю, що анкетування є найбільш підходящим методом дослідження для вивчення факторів, що впливають на соціальне включення студентів. Воно дозволяє зібрати репрезентативні дані від великої кількості респондентів, вимірювати різні аспекти соціального включення, забезпечити анонімність та використовувати кількісні та якісні підходи до аналізу даних.

Висновки до розділу 3

Згідно з поставленими до розділу завданнями - у третьому розділі було розглянуто теоретичні підходи до дослідження соціального включення

студентської молоді. В ході аналізу літератури було виділено наступні підходи: соціально-екологічний підхід базується на теорії Бронфенбреннера, теорію психосоціального розвитку Еріксона, соціально-конструктивістський підхід, який базується на ідеях Виготського, соціально-економічний підхід розглядає соціальне включення студентів у контексті їхнього економічного становища, соціально-політичний підхід, який в свою чергу акцентує увагу на ролі держави та інших політичних акторів. Також в даному розділі було розроблено програму соціологічного дослідження факторів що впливають на соціальне включення студентів, ключові фактори які були виділені, а саме фактори первинної та вторинної соціалізації, освіта як чинник соціального включення, фактор матеріального та економічного стану та фактор політичного впливу. Врахування цих факторів у процесі розробки та впровадження освітніх програм та стратегій може сприяти створенню ефективного та інклюзивного середовища для соціального включення студентів, що в свою чергу покращить якість освіти та сприятиме розвитку гармонійного суспільства.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена дослідженню соціального включення студентської молоді в Україні та поза її межами. Робота складається з трьох розділів, які розглядають поняття та значення соціального включення, можливості здобуття практичного досвіду та стажування, особливості соціального включення студентської молоді в Україні, проблеми та виклики соціального включення студентської молоді в Україні, волонтерство як спосіб соціального включення студентства, міжнародний контекст соціального включення студентської молоді, теоретичні підходи до дослідження соціального включення студентської молоді та дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів.

У першому розділі роботи було розглянуто поняття та значення соціального включення, яке полягає в активній участі студентів у різних сферах суспільного життя, забезпечуючи їм можливість реалізації своїх потенційних можливостей та забезпечення їх соціального благополуччя. Було проаналізовано можливості здобуття практичного досвіду та стажування для студентів, що є важливим аспектом їх професійного розвитку та соціального включення. Особливості соціального включення студентської молоді в Україні були розглянуті з урахуванням специфіки українського суспільства та освітньої системи.

У другому розділі роботи було проаналізовано проблеми та виклики соціального включення студентської молоді в Україні, зокрема недостатній рівень доступності освіти, зайнятості та соціального захисту. Волонтерство було розглянуто як спосіб соціального включення студентства, що сприяє розвитку особистості, забезпеченню соціального благополуччя та активній участі у суспільному житті. Міжнародний контекст соціального включення студентської молоді було досліджено з метою порівняння досвіду різних країн та виявлення можливостей для покращення ситуації в Україні.

У третьому розділі роботи було розроблено програму соціологічного дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів, має велике значення для суспільства метою якого виявлення та аналіз факторів, що впливають на соціальне включення студентів, для розробки рекомендацій підтримки студентів у процесі їхнього соціального включення. Предметом дослідження я визначив є фактори, що впливають на соціальне включення студентів. Об'єктом в свою чергу - студенти факультету соціології, які навчаються в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка

Розуміння факторів, що впливають на соціальне включення, дозволяє університетам та коледжам створювати ефективніші програми та середовище навчання, що сприяє академічному успіху студентів. Соціальне включення відіграє важливу роль у психічному здоров'ї студентів. Відчуття приналежності та підтримки може зменшити стрес, тривогу та депресію, що позитивно вплине на якість життя студентів.

Отже, дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів, може допомагати суспільству створювати більш справедливі та ефективні освітні системи, підвищувати якість життя студентів та сприяти розвитку громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко С. Социальная включенность и социальная эсклюзия: новое измерение социальных неравенств в современном обществе / С.С. Бабенко // Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. – Х: Вид. центр Харків національного ун-ту імені В.Н.Каразіна, 2007. – С. 48-56.
2. Вайнола Р., Капська А., Комарова Н.. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. Київ: Академпрес, 1999. – 112 с.
3. Волонтерська Платформа об'єднала 400 тисяч українців довкола допомоги Україні під час війни, 2022. Unicef Україна. Доступно: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference>
4. Габа І. Психологічне благополуччя студентської молоді: гендерний аспект / І. М. Габа // Теорія і практика сучасної психології. – 2019. - №1. – С. 150 – 154.
5. Гоян І., Будз В. Антропологія та аксіологія соціальних очікувань у процесах суспільної самоорганізації [Електронний ресурс] / І. М. Гоян, В. П. Будз // Антропологічні виміри філософських досліджень. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/123456789/7398>
6. Козачук М. Протоволонтерство як феномен соціального життя людства. СОЦІОПРОСТІР. – 2016. – № 5(16). - С. 36-39.
7. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч.-метод. посібник / М. Лукашевич. – К., ІЗМН, 1998. - 112 с.
8. Майбутнє молодіжного волонтерства в Україні: що мотивує, створює бар'єри та як популяризувати волонтерство? [Електронний ресурс] / Громадський Простір. – Режим доступу/ <https://www.prostir.ua/?news=majbutnje-molodizhnoho-volonterstva-v-ukrajini-scho-motyvuje-stvoryuje-barjery-ta-yak-populyaryzuvaty-volonterstvo>

9. Мотивування залучення молоді до волонтерської діяльності як елемента соціальної роботи [Електронний ресурс] 2020. – Режим доступу/
<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24168>
10. Софій Н. Філософія громадсько-орієнтованої освіти / Н. Софій // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. – № 2. – С. 33–35.
11. Хмелько В. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за роки незалежності / В. Хмелько // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 1. – С. 14-17.
12. Шашенко С. В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. / Шашенко С. В. - К., 2004.
13. Шевченко А. В. Зв'язок соціальної бажаності та ціннісних орієнтацій у юнацькому віці / А. В. Шевченко // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. пр. – Сєвєродонецьк: СЛУ імені В. Даля, 2019. – Том 2. – №3(50). – С. 146–157.
14. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development Experiments by Nature and Design / U. Bronfenbrenner. – Cambridge: MIT, 1979. – 352 p.
15. Bourdieu, P. The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education . – New York: Greenwood Press. – p. 241-258.
16. Kovalchuk S., Leshchenko M. Education Reforms in Ukraine: Implementation, Challenges, and Lessons. Kyiv-Mohyla Academy Publishing House, 2018. – 206 p.
17. Kucherova E. Social Inclusion in the Context of Czech Rural Development Policy / E. Kucherova // Agricultural Economics. – 2018. – № 64. – P. 412–422.
18. Levitas R. The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour / R. Levitas. London: Macmillan, 2005. – 223 p.

19. Putnam R. D. E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century / R. Putnam // Scandinavian Political Studies. – 2007. – №30(2). – p. 137-174.
20. Sen A. Development as Freedom / A. Sen. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – p. 74-76.
21. Український фонд соціальних інвестицій [Ukrainian Social Investment Fund] [Електронний ресурс]. – Режим доступу/
<https://minre.gov.ua/project/ukrayinskyy-fond-socialnyh-investytsy>

ДОДАТОК

Інструментарій дослідження

Анкета для дослідження факторів, що впливають на соціальне включення студентів:

1. Демографічний блок:

1.1. Ваша стать:

- Чоловіча
- Жіноча

1.2. Ваша освітня програма

- Бакалавр
- Магістр

1.3. Факультет на якому ви навчаєтесь

1.4. Ваш рік навчання:

- 1 курс Бакалавру
- 2 курс Бакалавру
- 3 курс Бакалавру
- 4 курс Бакалавру
- 1 курс Магістратури
- 2 курс Магістратури

1.5. Де зараз територіально знаходитесь?

- В Україні
- За межами України

2. Як сім'я впливає на соціальне включення студентів:

2.1. Чи відвідували ви додаткові гуртки в шкільному віці

- Ходив (-ла) в танцювальну школу
- Ходив (-ла) в школу мистецтв
- Ходив (-ла) в спортивну школу
- Ходив (-ла) в кружки по рукоділлю
- Не відвідував (-ла) жоден з кружків
- Інший варіант _____

2.2. Чи маєте ви довірливі стосунки з батьками:

- Так, я знаходжусь в близьких стосунках з батьками
- Частково, я знаходжусь в теплих стосунках тільки з мамою
- Частково, я знаходжусь в теплих стосунках тільки з татом
- Ні, я не маю довірливих стосунків з батьками

3. Як однолітки впливають на соціальне включення студентів:

3.1. Чи маєте ви близьких друзів серед однокурсників?

- Так, в мене їх багато
- Так, проте лише одно
- Не маю друзів

3.2. Чи легко ви знаходите спільну мову з одногрупниками?

- Так, більшість мені як друзі
- Так, проте тільки в питаннях по навчанню
- Маю нейтральні стосунки
- Маю негативні стосунки

3.3. Чи берете участь у групових проектах по навчанню?

- Так, мені комфортно працювати в команді
- Так, але вимушено
- Намагаюсь, при можливості працювати індивідуально
- Завжди працюю індивідуально

3.4. Чи впливають стосунки з одногрупниками на ваше задоволення від навчання?

- Так, мені важливо мати хороші стосунки з групою
- Нейтрально
- Ні, мені комфортно самому з собою

4. Як університет впливає на соціальну включеність студентів:

4.1. Як часто ви відвідуєте пари?

- Ходжу кожного разу на всі пари
- Ходжу 3 рази на тиждень
- Ходжу 1 раз на тиждень
- Не відвідую пари до сесії

4.2. Як би ви могли оцінити свою академічну успішність від 1 до 5 (1 - це найменший бал, 5 - найбільший)

4.3. Як би ви могли оцінити свою включеність в університетське життя від 1 до 5 (1 це найменший бал, 5 - найбільший)

4.4. Чи задоволені ви атмосферою в університеті?

- Так, мені подобається все
- Так, проте хочеться більш доброзичливого ставлення
- Ні, відчуваю що мене недолюблюють
- Ні, відчуваю булінг

4.5. Чи організовує університет заходи, де ви можете взяти участь?

- Так, в нас завжди є заходи де можна проявити себе
- Так, проте я завжди в ролі спостерігача
- Так, проте не люблю відвідувати їх
- Ні, університет не проводить такі захисти

4.6. Як часто ви берете участь в університетських заходах?

- Кожного разу приймаю участь
- Приймаю через раз
- Приймаю рідко
- Не приймаю

4.7. Чи легко вам було адаптуватись до університету?

- Так, я швидко звик до навчального закладу та знайшов собі друзів
- Частково, я швидко знайшов собі друзів, проте довго не міг звикнути до ЗВО
- Частково, я швидко звик до ВНЗ, проте не маг знайти друзів
- Ні, я досі звикаю

5. Як впливає фактор економічного та матеріального становища на соціальну включеність студентства:

5.1. Оцініть ваше матеріальне становище від 1 до 5 (1 – найнижча оцінка, 5 – найвища)

5.2. Чи впливає ваше матеріальне становище на ваше спілкування з однокурсниками?

- Ні, моє матеріальне становище ніяк не впливає на спілкування з однолітками
- Частково, деякі одногрупники не хочуть зі мною спілкуватись
- Так, зі мною ніхто не хоче спілкуватись

5.3. Чи маєте ви можливість відвідувати заходи та активності, які потребують додаткових витрат?

- Так, вільно можу відвідувати такі заходи декілька раз на тиждень
- Так, можу відвідувати такі заходи 1 раз на тиждень
- Так, можу відвідувати такі заходи 1 раз на місяць
- Так, можу відвідувати такі заходи 1 раз на півроку
- Так, можу відвідувати такі заходи 1 раз на рік
- Ні, не маю можливості відвідувати такі заходи

6. Як політичне ставлення впливає на соціальну включеність студентів:

6.1. Чи входите ви до волонтерських спільнот?

- Так, я волонтер
- Частково, я не є офіційним членом, проте волонтеру
- Ні, не займаюся цим

6.2. Чи відчуваєте ви дискримінацію через свої політичні переконання?

- Так, ніхто мене не підтримує
- Нейтрально
- Ні, кожен поважає мої погляди

6.3. Чи враховуються ваші політичні переконання в університеті та його спільноті?